ePublishing

The Greek Review of Social Research

Vol 134 (2011)

134-135, A-B

The C risis in the Press. A thematic and linguistic analysis

Νίκος Λέανδρος, Δήμητρα Παπαδοπούλου, Μαριάννα Ψύλλα

doi: 10.12681/grsr.37

Copyright © 2011, Νίκος Λέανδρος, Δήμητρα Παπαδοπούλου, Μαριάννα Ψύλλα

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0.

To cite this article:

Λέανδρος Ν., Παπαδοπούλου Δ., & Ψύλλα Μ. (2011). The C risis in the Press. A thematic and linguistic analysis. *The Greek Review of Social Research*, *134*, 237–255. https://doi.org/10.12681/grsr.37

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 24/04/2024 03:24:17

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 134-135, Α΄- Β΄ 2011, 237-255

Νίκος Λέανδρος, Δήμητρα Παπαδοπούλου,
Μαριάννα Ψύλλα

Η «ΚΡΙΣΗ» ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ. ΜΙΑ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο ο εθνικός και περιφερειακός Τύπος πρόβαλε την οικονομική και κοινωνική κρίση, ενώ, παράλληλα, εξετάζεται η επίδραση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στην οπτική που υιοθετούν τα Μέσα. Ως σώμα εργασίας επιλέχτηκαν δύο εφημερίδες εθνικής εμβέλειας με την υψηλότερη μέση ημερήσια κυκλοφορία το 2010, που ανήκουν σε ομίλους με ευρύτερες οικονομικές δραστηριότητες, και δύο από τις μεγαλύτερες εφημερίδες του περιφερειακού Τύπου που ανήκουν σε ανεξάρτητες εκδοτικές επιχειρήσεις. Η μέθοδος που εφαρμόσαμε είναι η κλασική θεματική ανάλυση καθώς και η «ανάλυση λόγου» που εστιάζει σε γλωσσολογικής φύσης φαινόμενα, ενώ η περίοδος μελέτης ορίστηκε από τις 24 Απριλίου έως τις 9 Μαΐου 2010.

1. ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Η συγκρότηση του δημόσιου χώρου και η λειτουργία του πολιτικού συστήματος καθ' όλη τη διάρκεια της μεταπολιτευτικής περιόδου επηρεάζονται ουσιαστικά από τις εξελίξεις στο ευρύτερο επικοινωνιακό πεδίο. Η υπαγωγή των δημοφιλέστερων Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας σε ευρύτερες οικονομικές αυτοκρατορίες και η ανομία που επικράτησε στο ραδιοτηλεοπτικό χώρο ενίσχυσαν τόσο τη διαφθορά όσο και τις πελατειακές σχέσεις, και ισχυροποίησαν εξωθεσμικά επιχειρηματικά κέντρα, απαξιώνοντας τους δημοκρατικούς θεσμούς. Το σκάνδαλο Κοσκωτά, οι καταγγελίες για διαπλοκή

μεταξύ πολιτικών και των βαρόνων των Μέσων, η κατάληψη των ραδιοτηλεοπτικών συχνοτήτων –δηλαδή ενός δημόσιου πόρου– με «τσαμπουκά», όπως και η λειτουργία των σταθμών χωρίς άδεια αποτελούν πλευρές και εκφράσεις μιας πραγματικότητας με έντονες αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία του οικονομικού συστήματος και του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Στο πλαίσιο αυτό, η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας των Μέσων και οι αλλαγές στις σχέσεις ιδιοκτησίας έχουν ιδιαίτερη σημασία αναφορικά με την κατανόηση των αιτίων της σημερινής οικονομικής, ηθικής και κοινωνικής κρίσης αλλά και σε σχέση με τον τρόπο που ενημερώνονται οι πολίτες και διεξάγεται ο δημόσιος διάλογος. Ειδικότερα, μπορούμε να μιλήσουμε για δύο σαφώς διακριτές φάσεις αναδιάρθρωσης των σχέσεων ιδιοκτησίας στη βιομηχανία των Μέσων μετά το 1980. Η πρώτη φάση συνδέεται με την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στις εθνικές εφημερίδες, τη συνακόλουθη αναδιάρθρωση των εργασιακών και παραγωγικών σχέσεων και την υπαγωγή πολλών εφημερίδων σε ευρύτερες οικονομικές αυτοκρατορίες. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου σχηματίστηκαν οι επιχειρηματικοί όμιλοι που πρωτοστάτησαν στην ανάπτυξη των περισσότερων από τους μεγάλους ιδιωτικούς ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς.

Η δεύτερη φάση ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του 1980 με την κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στον οπτικοακουστικό χώρο και οδήγησε στη δημιουργία ιδιωτικού ολιγοπωλίου, το οποίο ελέγχει σε μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις στο επικοινωνιακό πεδίο και επηρεάζει ουσιαστικά την πολιτική ζωή της χώρας. Χαρακτηρίζεται από τη ραγδαία ανάπτυξη της ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας και την αποτυχία των ρυθμιστικών παρεμβάσεων του κράτους. Για τον λόγο αυτόν, μπορούμε να μιλήσουμε για μια περίοδο άναρχης εμπορευματοποίησης του οπτικοακουστικού χώρου.

Μέχρι το 1981, ακόμη και οι ιδιοκτήτες των σημαντικότερων εντύπων ΜΜΕ (εθνικών εφημερίδων και περιοδικών μαζικής κυκλοφορίας) είχαν ως κοινό χαρακτηριστικό τους μακροχρόνιους δεσμούς με το συγκεκριμένο κλάδο, αλλά και την ουσιαστική απουσία επιχειρηματικών δραστηριοτήτων πέραν των ορίων της εκδοτικής και εκτυπωτικής βιομηχανίας. Έτσι, παρά την πολιτική τους επιρροή, η οικονομική τους επιφάνεια παρέμεινε σχετικά περιορισμένη. Η κατάσταση αυτή ανατρέπεται στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, καθώς πολλές ημερήσιες εφημερίδες εθνικής κυκλοφορίας γίνονται

τμήμα ευρύτερων οικονομικών αυτοκρατοριών, γεγονός σημαντικό για τον ίδιο τον κλάδο αλλά και την πολιτική ζωή της χώρας γενικότερα (Λέανδρος, 2000, σ. 192-203).

Η αδυναμία της πλειονότητας των «παραδοσιακών» εκδοτών να πραγματοποιήσουν έγκαιρα τις αναγκαίες επενδύσεις διευκόλυνε την είσοδο στον κλάδο σημαντικού αριθμού νέων επιχειρηματιών. Από τη μια μεριά, ιστορικές εφημερίδες, όπως η *Ακρόπολις*, η *Βραδυνή* και η *Καθημερινή*, εξαγοράστηκαν από επιχειρηματίες που ενδιαφέρονταν να αποκτήσουν πρόσβαση στο χώρο του Τύπου. Από την άλλη, αρκετές από τις εφημερίδες που εκδόθηκαν ή επανεκδόθηκαν αυτή την περίοδο (*Έθνος, Ελεύθερος Τύπος, Επικαιρότητα, Μεσημβρινή, Πρώτη*) ανήκαν σε επιχειρηματίες με βασικό τομέα δραστηριότητας τη βιομηχανία, τις κατασκευές ή τη ναυτιλία.

Η δραστηριότητα στο χώρο των ημερήσιων πολιτικών εφημερίδων ήταν ένα πρώτο βήμα που διευκόλυνε τη μελλοντική τους επέκταση και σε άλλους τομείς των ΜΜΕ. Έτσι, οι σημαντικές επιχειρήσεις του κλάδου ήταν σε θέση να επεκτείνουν τη δράση τους προς την κατεύθυνση των οπτικοακουστικών Μέσων αμέσως μετά την κατάργηση του κρατικού μονοπωλίου στο ραδιόφωνο (Ν. 1.730/87) και στην τηλεόραση (Ν. 1.866/89).

Το κλίμα ευφορίας που συνόδευσε την ψήφιση του Ν. 1866/89 γρήγορα μετατράπηκε σε σκεπτικισμό και απογοήτευση καθώς καμία από τις διατάξεις του δεν εφαρμόστηκε. Παρά τη ρητή πρόβλεψη του νόμου για ίδρυση αποκλειστικά και μόνο ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών τοπικής εμβέλειας, τα κανάλια εθνικής εμβέλειας αυξήθηκαν με γρήγορους ρυθμούς, χωρίς φυσικά οι ιδιοκτήτες τους να ενδιαφερθούν να αποκτήσουν άδεια λειτουργίας. Παράλληλα, στην περιφέρεια πολλαπλασιάστηκαν οι τοπικοί τηλεοπτικοί σταθμοί, ενώ ανάλογη αυθαιρεσία επικράτησε και στη ραδιοφωνία (Παπαθανασόπουλος, 1993, σ. 249-260· Λέανδρος, ό.π., σ. 203-214· Παναγιωτοπούλου, 2004, σ. 70-102).

Χαρακτηριστικό της χαώδους κατάστασης που διαμορφώθηκε στον οπτικοακουστικό χώρο είναι και το γεγονός ότι μεταξύ 1988 και 1998 –σύμφωνα με έρευνα του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων– ζήτησαν άδεια λειτουργίας 1.734 ραδιοφωνικοί σταθμοί σε όλη τη χώρα, αλλά μέχρι την έναρξη των σχετικών διαδικασιών του Ν. 2328/95 κανονική άδεια είχαν λάβει μόλις 122 ιδιωτικοί ραδιοφωνικοί σταθμοί, συμπεριλαμβανομένων και των δημοτικών. Όσον αφορά την τηλεόραση επισημαίνεται ότι το 1998 υπέβαλαν αίτηση

στο Υπουργείο Τύπου για χορήγηση άδειας 142 τηλεοπτικοί σταθμοί οι οποίοι, μέχρι εκείνη τη στιγμή, ουσιαστικά λειτουργούσαν κατά παράβαση των κείμενων διατάξεων.

Η ελληνική εμπειρία «άγριας απορρύθμισης»[1] του οπτικοακουστικού χώρου παρουσιάζει μια ιδιομορφία που συντελέστηκε στη δεκαετία του 1990 και τελικά καθόρισε το περιεχόμενο της αναδιάρθρωσης στο ευρύτερο φάσμα των ΜΜΕ. Ο ίδιος ο νόμος 1866/89 ενίσχυσε τη διαπλοκή Τύπου και ραδιοτηλεοπτικών Μέσων, καθώς ορίζει ότι οι άδειες λειτουργίας τηλεοπτικών σταθμών θα χορηγούνται κατά προτίμηση σε επιχειρήσεις με μετόχους που διαθέτουν εμπειρία στα ΜΜΕ[2] όπως και σε οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης. Δεδομένου ότι οι ΟΤΑ δεν έχουν ούτε τα απαιτούμενα κεφάλαια ούτε την οργάνωση ή την τεχνογνωσία για να δημιουργήσουν τηλεοπτικούς σταθμούς, είναι προφανές ότι από τις ρυθμίσεις του Ν. 1866/89 ευνοήθηκαν κυρίως οι εκδότες. Πολύ περισσότερο που οι απαιτήσεις του νόμου περί των ποσοστών σύνθεσης του κεφαλαίου των εταιρειών ουδέποτε λήφθηκαν σοβαρά υπόψη.

Η ανοδική πορεία των ιδιωτικών ραδιοτηλεοπτικών σταθμών ενισχύθηκε από την ουσιαστική ανυπαρξία του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης, γεγονός που επέτρεψε στα κανάλια να κινηθούν με πλήρη ελευθερία ως προς τον καθορισμό των προγραμμάτων, των διαφημίσεων και της δημοσιογραφικής δεοντολογίας με βασικό γνώμονα πάντοτε τη συμπίεση του κόστους, την αύξηση της θεαματικότητας και κατ' επέκταση την αύξηση των περιθωρίων κέρδους της επιχείρησης.

Ασφαλώς, η αδιαφορία της πολιτικής εξουσίας για την εφαρμογή του νομοθετικού πλαισίου δεν συνιστά έλλειψη πολιτικής. Αντίθετα, αποτελεί συνειδητή πολιτική επιλογή διευκόλυνσης των ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο ραδιοτηλεοπτικό χώρο (Μουζέλης και Παγουλάτος, 2003, σ. 5-29). Οι κυβερνήσεις επέλεγαν συνήθως τον «κατευνασμό» των αυθαιρετούντων ιδιοκτητών ΜΜΕ με τους οποίους εδραίωναν σχέσεις αλληλεξάρτησης. Η κατάσταση αυτή ευνόησε τη συγκέντρωση της ιδιοκτησίας και τη δημιουργία

1. Οι Hallin και Mancini (2004, σ. 124) χρησιμοποιούν τον όρο «savage deregulation για να περιγράψουν τη διαδικασία απορρύθμισης στη Νότια Ευρώπη.

2. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος Δ, του Ν. 1866/89 «μεταξύ των κριτηρίων για τη χορήγηση και ανανέωση της άδειας συνεκτιμώνται η πληρότητα και η ποιότητα του προγράμματος και η εμπειρία και παράδοση των μετόχων της εταιρείας στα μέσα μαζικής επικοινωνίας».

ενός ισχυρού ολιγοπωλίου στις δύο σημαντικότερες αγορές Μέσων: στην τηλεόραση και στις εφημερίδες εθνικής κυκλοφορίας.

Παρά την ύπαρξη πληθώρας τίτλων εφημερίδων εθνικής κυκλοφορίας και ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, στην αγορά κυριάρχησαν λίγοι μεγάλοι επιχειρηματικοί όμιλοι Μέσων, οι οποίοι με την πάροδο του χρόνου ενίσχυσαν περαιτέρω τη θέση τους. Μέχρι το καλοκαίρι του 2008, οι πέντε κορυφαίοι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί (Mega, Antena, Alpha, Star, Alter) συγκέντρωσαν μερίδιο αγοράς λίγο μικρότερο του 70% για το σύνολο του κοινού και φυσικά απορρόφησαν τη μερίδα του λέοντος της διαφημιστικής δαπάνης.

Όσον αφορά τις ημερήσιες αθηναϊκές εφημερίδες γενικού περιεχομένου θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το 2008 οι τέσσερις κορυφαίες εκδοτικές επιχειρήσεις (ΔΟΛ, Τεγόπουλος, *Καθημερινή*, Πήγασος) ήλεγχαν το 69,7% της αγοράς έναντι 57,3% το 2000, 62,9% το 1995 και 59% το 1990. Επιπλέον, ο Δείκτης Hirschman-Herfindhal αυξήθηκε από 0,1126 σε 0,1566 μεταξύ 1990 και 2008 (Leandros, 2010, σ. 886-905). Οι παραπάνω όμιλοι δραστηριοποιούνται επίσης στην τηλεόραση, αλλά και σε πολλούς ακόμα τομείς της οικονομίας. Μάλιστα η *Καθημερινή* και το *Έθνος,* που εκδίδεται από την Πήγασος Εκδοτική ΑΕ, εντάσσονται σε ομίλους με δραστηριότητες στις κατασκευές, στην ενέργεια, στη ναυτιλία και στη μεταποίηση.

2. ΣΤΟΧΟΙ/ΥΠΟΘΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Στόχος του άρθρου είναι η παρουσίαση της διαφορετικής κάλυψης του γεγονότος με γνώμονα την εμβέλεια κυκλοφορίας καθώς και το ιδιοκτησιακό καθεστώς του κάθε έντυπου, παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση ενός γεγονότος, τόσο όσον αφορά το περιεχόμενο όσο και τη μορφή του. Έτσι, σε μια πρώτη φάση θα διερευνήσουμε το βαθμό της εμπλοκής και της ιδεολογικής τοποθέτησης τεσσάρων εφημερίδων, όσον αφορά την προβολή του γεγονότος της προσφυγής στο ΔΝΤ. Ειδικότερα, θα μελετήσουμε την αξιολογική τοποθέτησή τους απέναντι σε αυτό το γεγονός, έτσι όπως αυτή προκύπτει μέσα από τους ρητούς αλλά και τους υπόρρητους τρόπους εγγραφής του υποκειμένου στο προϊόν της εκφοράς του. Σε μια δεύτερη φάση, θα εξετάσουμε το ρόλο που το ιδιοκτησιακό καθεστώς κάθε εφημερίδας, όπως και η εμβέλεια κυκλοφορίας της διαδραματίζουν στη μηντιακή πραγμάτευση του γεγονότος. Η εξέταση του τρόπου παρουσίασης της οικονομικής κρίσης από τις τέσσερις εφημερίδες

θα επιτρέψει την εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων, ιδιαίτερα όσον αφορά το κρίσιμο ζήτημα της επίδρασης του ιδιοκτησιακού καθεστώτος στην οπτική που υιοθετούν τα Μέσα.

3. ΣΩΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ως σώμα εργασίας επιλέχτηκαν οι δύο εφημερίδες εθνικής εμβέλειας με την υψηλότερη μέση ημερήσια κυκλοφορία το 2010 (*Καθημερινή* και *Τα Νέα*),[3] που ανήκουν σε ομίλους Μέσων με ευρύτερες οικονομικές δραστηριότητες, και δύο από τις μεγαλύτερες εφημερίδες του περιφερειακού Τύπου (*Χανιώτικα Νέα*, *Ελευθερία*), που ανήκουν σε ανεξάρτητες εκδοτικές επιχειρήσεις. Πιο συγκεκριμένα, επιλέξαμε να αναλύσουμε το πρωτοσέλιδο ως δηλωτικό της τοποθέτησης και του ιδιαίτερου λόγου που επιλέγει η κάθε εφημερίδα για να προβάλει το γεγονός. Όπως υποστηρίζει ο Abastado (1980, σ. 151) «το πρωτοσέλιδο μιας εφημερίδας λειτουργεί ως ένα είδος διαφήμισης για το έντυπο, υποδεικνύει πληροφοριακούς άξονες και τάσεις της κοινής γνώμης και καθορίζει στάσεις ανάγνωσης».

Αναφορικά με την περίοδο μελέτης επιλέχτηκε η περίοδος από τις 24 Απριλίου μέχρι και την 9η Μαΐου 2010, δηλαδή από την ανακοίνωση του πρωθυπουργού για τη προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης μέχρι και το Σαββατοκύριακο που ακολούθησε τη μεγάλη απεργία της 5ης Μαΐου.

4. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Με βάση την παραπάνω υπόθεση εργασίας, η μεθοδολογία μας βασίστηκε στην υιοθέτηση της κλασικής θεματικής ανάλυσης με στόχο τη σημασιολογική ανάλυση του περιεχομένου των τίτλων του πρωτοσέλιδου.[4] Η εφαρμογή αυτής της μεθόδου μάς δίνει τη δυνατότητα να εντοπίσουμε και να συγκεντρώσουμε τις ενότητες περιεχομένου που χαρακτηρίζουν το αναλυόμενο μήνυμα και συνιστούν επιμέρους παραμέτρους του ίδιου του γεγονότος, έτσι όπως αυτό κατασκευάζεται από κάθε εφημερίδα. Όπως σημειώνει ο Van Dijk (2009, σ. 68)

3. Σύμφωνα με το δελτίο κυκλοφορίας εφημερίδων της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων (βλ. http://www.eihea.gr/circ_yr.asp?vyear=2010).

4. Αναφορικά με τους τίτλους, σημειώνει ο Abastado (ό.π., σ. 151): «Οι τίτλοι αποκαλύπτουν συγχρόνως την εικόνα που μια εφημερίδα επιθυμεί να δώσει για τον εαυτό της καθώς και μια διανοητική συμπεριφορά των αναγνωστών της».

αναφορικά με τα θέματα, «είναι περισσότερο σκόπιμα (εκ προθέσεως) και ελέγχονται συνειδητά από τον ομιλητή (...), αναπαριστούν το νόημα και την πληροφορία που οι περισσότεροι αναγνώστες θα απομνημονεύσουν καλύτερα από ένα λόγο στο σύνολό του».

Σε ένα δεύτερο στάδιο, ανακύπτει η αναγκαιότητα για περαιτέρω εμβάθυνση και διερεύνηση όχι μόνο των ρητών αλλά και των υπόρρητων τρόπων εγγραφής του υποκειμένου στο λόγο, καθώς και της ιδεολογικής τοποθέτησής του απέναντι στο γεγονός. Η αναγκαιότητα, συνεπώς, μελέτης της υπόρρητης εγγραφής του υποκειμένου στο λόγο μάς οδηγεί στην εφαρμογή της μεθοδολογίας της ανάλυσης λόγου, η οποία κατά βάση στηρίζεται στις έννοιες και στα μεθοδολογικά εργαλεία της γλωσσολογίας. Κι αυτό γιατί μπορεί «η επιλογή των θεματικών κατηγοριών να είναι προφανώς πιο σκόπιμη σε σχέση με τη λεπτομερή συντακτική δομή και τον τονισμό μιας πρότασης (…), αλλά συχνά συγκεκριμένες λέξεις επιλέγονται με πρόθεση, με βάση το είδος και το περιβάλλον που ελέγχονται, ιδιαίτερα στη γραπτή επικοινωνία» (Van Dijk, 2006, σ. 124).

Μια τέτοια θεώρηση προϋποθέτει την ιδεολογική ανάγνωση του δημοσιογραφικού κειμένου, με στόχο την εξακρίβωση του συσχετισμού της γλωσσικής μορφής, η οποία επιλέγεται για να αποδώσει το ιδεολογικό υπόβαθρο κάθε θεματικής. Σε αυτό το πλαίσιο, όπως σημειώνει και ο Maingueneau (1987, σ. 9), η ανάλυση λόγου «δεν αντιμετωπίζει ένα corpus ως προϊόν ενός συγκεκριμένου υποκειμένου, αλλά κυρίως ως εκφορά που προκύπτει από το συσχετισμό μιας συγκεκριμένης κοινωνικο-ιστορικής θέσης/τοποθέτησης». Υπό αυτήν την έννοια, η μελέτη του δημοσιογραφικού λόγου των τεσσάρων εφημερίδων δεν εστιάζει στα συγκεκριμένα υποκείμενα εκφοράς του λόγου ως ατομικές εκδοχές, αλλά στα υποκείμενα εκφοράς του λόγου ως εκφραστές μιας συγκεκριμένης κοινωνικο-ιστορικής τοποθέτησης. Στο πλαίσιο, συνεπώς, της ανάλυσης λόγου, η συγκρότηση του νοήματος αποτελεί μια κοινωνική διεργασία στην οποία τα υποκείμενα του λόγου ως εκφραστές μιας συγκεκριμένης ατομικότητας υπερκεράζονται μπροστά στην κοινωνική τους διάσταση.

5. ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Ο δημοσιογραφικός λόγος γίνεται αντιληπτός στο πλαίσιο επικοινωνιακών διεργασιών, οι οποίες αποδίδουν στο λόγο έναν διαμεσολαβητικό συμβολικό χαρακτήρα μέσα από μια περίπλοκη συνέργεια

πολλαπλών δρώντων, όπου η παραγωγή και η πρόσληψη καθίστανται αναγκαίοι παράγοντες για τη νοηματοδότηση ενός γεγονότος. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας, τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας παράγουν μια διαμεσολαβημένη πραγματικότητα, η οποία σε μεγάλο βαθμό, είναι προϊόν κατασκευής και ερμηνείας από την πλευρά του Τύπου. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Coman (2003, σ. 172-173) «τα Μέσα Επικοινωνίας εμφανίζονται ως φορείς κατασκευής νοήματος και διαπραγμάτευσης διαφορετικών αναπαραστάσεων του κόσμου». Αυτή η σημασιοδότηση του γεγονότος αποκτά σημαίνοντα ρόλο ως προς την ίδια την ύπαρξή του στο βαθμό που «το γεγονός δεν είναι παρόν στη μνήμη μας παρά μόνο όταν κατέχει ένα νόημα» (Lamizet, 2006, σ. 199), πράγμα το οποίο σημαίνει αυτομάτως πως, όταν πάψει να αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας, παύει κιόλας να υπάρχει.

Άμεση απόρροια αυτής της διαμεσολαβημένης κατασκευής είναι και η ιδεολογική πραγμάτευση της πραγματικότητας. Ένα από τα βασικά, συνεπώς, γνωρίσματα του δημοσιογραφικού λόγου είναι η ιδεολογική του χρήση με σκοπό την εξυπηρέτηση συμφερόντων που συνδέονται με παράγοντες όπως η ιδεολογική ταυτότητα της εφημερίδας και το ιδιοκτησιακό της καθεστώς. Υπό αυτήν την έννοια, τα Μέσα Επικοινωνίας ενεργοποιούν στρατηγικές για τη δημοσιοποίηση της επικαιρότητας και οι στρατηγικές αυτές παρέχουν τα επιθυμητά ερμηνευτικά πλαίσια ως συνέπεια των διενεκτικών σχέσεων, οι οποίες υφίστανται στην κοινωνία όπου ζουν και λειτουργούν πολλοί δράστες. «Διαφαίνεται ότι τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας δεν περιορίζονται σε μια ιδιαίτερη ερμηνεία αυτής της επικαιρότητας, εφόσον σε μεγάλο βαθμό η λειτουργία τους ως οργανισμών διέπεται από ιδιαίτερες οικονομικές, επαγγελματικές και συμβολικές αρχές, ενώ, παράλληλα, προβάλλουν μέσω της δημοσιοποίησης διαφορετικές απόψεις και ιδεολογικές τοποθετήσεις. Είναι αναμφισβήτητο ότι και οι δημοσιογράφοι κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο στον τρόπο προβολής των γεγονότων, ενεργώντας ως φορείς μετατροπής αυτών των γεγονότων σε πληροφορίες και θέματα δημόσιου χαρακτήρα» (Ψύλλα, 2010, σ. 26).

Στην κατασκευή αυτής της πραγματικότητας καθώς και στην επιβολή της εξουσίας σημαίνοντα ρόλο παίζει ο λόγος. Τον πρωτεύοντα εξάλλου ρόλο του λόγου στην επιβολή της εξουσίας σημειώνει χαρακτηριστικά ο Foucault (1971, σ. 12): «ο λόγος δεν είναι απλά αυτός που εκφράζει τους αγώνες ή τα συστήματα κυριαρχίας, αλλά

αυτό για το οποίο αγωνιζόμαστε, αυτό μέσω του οποίου αγωνιζόμαστε, η εξουσία που ψάχνουμε να επιβάλλουμε».

Η λειτουργία αυτή του λόγου σε σχέση με την επιβολή της εξουσίας επιτελείται κατά βάση μέσα από τον αξιολογικό του χαρακτήρα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει και ο Τοντόροφ (1989, σ. 61), «κάθε πρόταση εμπεριέχει μια αξιολόγηση αλλά διαφορετικού βαθμού, πράγμα το οποίο μας επιτρέπει να αντιπαραβάλουμε έναν «αξιολογικό» λόγο στα άλλα επίπεδα της ομιλίας». Ο δημοσιογραφικός λόγος είναι κατά συνέπεια αξιολογικός στο βαθμό που μεταφέρει ρητά αλλά και υπόρρητα νοήματα τόσο ως προς το περιεχόμενο που μεταδίδει, όσο και ως προς τις γλωσσικές μορφές με τις οποίες επενδύεται αυτό το περιεχόμενο. Έτσι, το περιεχόμενο και η γλωσσική μορφή συνδέονται με ιδεολογικές επιλογές αξιολογικού χαρακτήρα, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο συνειδητές και ρητές. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Πολίτης (2001, σ. 2), «η *ρητή* έκφραση της ιδεολογίας ενός μέσου ενδιαφέρει κυρίως την κοινωνιολογία και στηρίζεται στην ανάλυση περιεχομένου του δημοσιογραφικού λόγου. Όμως, η γλωσσολογία και η ανάλυση λόγου ειδικότερα ενδιαφέρονται για την *υπόρρητη* έκφραση της ιδεολογίας, όπως αυτή κωδικοποιείται στις γραμματικές και λεξικές επιλογές ενός συντάκτη ή ομιλητή, ή διαχέεται στις προϋποθέσεις και τα υπονοήματα που μοιράζονται πομπός και δέκτες ενός δημοσιογραφικού κειμένου και που χωρίς αυτά η πρόσληψη και η κατανόησή του καθίσταται προβληματική».

Αυτό που μας ενδιαφέρει στη συγκεκριμένη ανάλυση είναι να εξετάσουμε τον διαμεσολαβημένο λόγο που παράγεται από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας για τη σύγχρονη οικονομικο-κοινωνική κρίση στην Ελλάδα με αφορμή το γεγονός της απόφασης για προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Πιο συγκεκριμένα, μας ενδιαφέρει τόσο η ρητή όσο και η υπόρρητη σημασιοδότηση του γεγονότος στην οποία προβαίνει ο Τύπος, αφενός, μέσα από τις θεματικές που προβάλλει και, αφετέρου, μέσα από γλωσσικές επιλογές τις οποίες υπαγορεύουν ιδεολογικές σκοπιμότητες.

6. ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

6.1 Θεματική ανάλυση

Η εφαρμογή της κλασικής θεματικής ανάλυσης μάς έδωσε τη δυνατότητα να ομαδοποιήσουμε το περιεχόμενο του δημοσιογραφικού λόγου στις εξής *μικρο-θεματικές* κατηγορίες.[5]

α) περικοπές, εισφορές, μισθοί, συντάξεις, μέτρα
β) ευρωπαϊκή διάσταση της κρίσης
γ) απεργία της 5ης Μαΐου
δ) ψήφιση μνημονίου
ε) μηχανισμός στήριξης
στ) αντιδράσεις/αισθήματα κόσμου

Αυτές οι μικρο-θεματικές κατηγοριοποιήθηκαν στη συνέχεια σε δύο *μακρο-θεματικές* που συγκροτήθηκαν στη βάση των ερευνητικών μας στόχων και μέσα από τις οποίες αναδεικνύεται κυρίως το γεγονός:

α) η προσφυγή στο ΔΝΤ (στο οποίο και εντάξαμε τις μικρο-θεματικές «*ψήφιση του μνημονίου*», «*μηχανισμός στήριξης*»)
β) οι επιπτώσεις/αντιδράσεις (στην οποία και εντάξαμε τις μικρο-θεματικές «*περικοπές, εισφορές, μισθοί, συντάξεις, μέτρα*», «*ευρωπαϊκή διάσταση της κρίσης*», «*απεργία 5ης Μαΐου*», «*αντιδράσεις/αισθήματα κόσμου*»).

6.2 Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης

Η θεματική ανάλυση ανέδειξε πως, ενώ στην περίπτωση της *Καθημερινής* προβάλλεται με την ίδια βαρύτητα τόσο η μακρο-θεματική *προσφυγή στο ΔΝΤ* όσο και η μακρο-θεματική *επιπτώσεις/αντιδράσεις* πράγμα που σημαίνει ότι στο πρωτοσέλιδο δεν πριμοδοτείται καμία από τις δύο αυτές θεματικές, στην εφημερίδα *Τα Νέα* η βαρύτητα αποδίδεται στη μακρο-θεματική *επιπτώσεις/αντιδράσεις*. Πιο συγκεκριμένα, η *Καθημερινή* μοιράζει ισομερώς τα θέματά της ανάμεσα στις δύο μακρο-θεματικές, αφιερώνοντας το 54% στην *προσφυγή στο ΔΝΤ* και το 46% στις *επιπτώσεις/αντιδράσεις*. Στην περί-

5. Όπως τονίζει η Grawitz (στο Ψύλλα, ό.π., σ. 49), «το θέμα είναι μια ενότητα καταγραφής από τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες, ειδικότερα για τη μελέτη των επικοινωνιών προς το ευρύ κοινό. Σχετικά με την κλασική θεματική ανάλυση, βλ. Bardin L. (1989), Paille P., Mucchielli A. (2003) και Ghiglione R. et al (1980).

πτωση *Των Νέων* παρατηρούμε μεγαλύτερη έμφαση στις *επιπτώσεις/αντιδράσεις,* τις οποίες η εφημερίδα προβάλλει σε ποσοστό 67%, και, συνακόλουθα, μικρότερη έμφαση στη μακρο-θεματική *προσφυγή στο ΔΝΤ,* την οποία και προβάλλει σε ποσοστό 33%.

Όσον αφορά τον περιφερειακό Τύπο, η θεματική ανάλυση ανέδειξε μια μικρότερη προβολή της μακρο-θεματικής *προσφυγή στο ΔΝΤ* (σε ποσοστό 29% κατά μέσο όρο) και μια μεγαλύτερη έμφαση στη μακρο-θεματική *επιπτώσεις/αντιδράσεις* (σε ποσοστό 71% κατά μέσο όρο) που τονίζει περισσότερο τον τοπικό χαρακτήρα αυτών των επιπτώσεων. Πιο συγκεκριμένα, στην εφημερίδα *Ελευθερία* μόλις το 25% των θεμάτων της αφιερώνεται στη μακρο-θεματική *προσφυγή στο ΔΝΤ*. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα της 25/4/2010, της επόμενης ημέρας από την ανακοίνωση της προσφυγής στο ΔΝΤ, καθώς και της 8/5/2010 όπου το θέμα αυτό απουσιάζει εντελώς από το πρωτοσέλιδο της εφημερίδας, καθώς και της 29/4/2010 και 4/5/2010 όπου το θέμα *της προσφυγής στο ΔΝΤ* αναφέρεται μόνο σε ένα μικρό άρθρο στο πρωτοσέλιδο. Αντιθέτως, το μεγαλύτερο ποσοστό των άρθρων αφιερώνεται στη μακρο-θεματική *επιπτώσεις/αντιδράσεις* (σε ποσοστό 75%). Στην εφημερίδα *Χανιώτικα Νέα*, παρατηρούμε μια μικρότερη προβολή της μακρο-θεματικής *προσφυγή στο ΔΝΤ*, στην οποία γίνεται αναφορά σε ποσοστό μόλις 33%, με χαρακτηριστικότερη περίπτωση το πρωτοσέλιδο της 29/4/2010 όπου το θέμα δεν αναφέρεται στο κύριο αλλά σε δευτερεύον άρθρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποσοστό των δύο μακρο-θεματικών ανά εφημερίδα

Εφημερίδα/Θεματική	**Προσφυγή στο ΔΝΤ**	**Επιπτώσεις/Αντιδράσεις**
Καθημερινή	54%	46%
Τα Νέα	33%	67%
Χανιώτικα Νέα	33%	67%
Ελευθερία	25%	75%

Από τη θεματική ανάλυση, συνεπώς, γίνεται εμφανές πως η *Καθημερινή* είναι η εφημερίδα που μοιράζει σχεδόν ισομερώς το περιεχόμενό της ανάμεσα στις δύο θεματικές. Θα πρέπει επίσης να παρατηρήσουμε τον ιδιαίτερο ρόλο που επιτελεί ο περιφερειακός Τύπος δίνοντας έμφαση στις *επιπτώσεις/αντιδράσεις* στην προσφυγή,

ειδικότερα στην τοπική τους διάσταση. Εξίσου αξιοπρόσεκτη είναι και η θέση της εφημερίδας *Τα Νέα*, όσον αφορά τη βαρύτητα που αποδίδει στη μακρο-θεματική *επιπτώσεις/αντιδράσεις*, η οποία την προσομοιάζει με τη θέση που υιοθετεί ο περιφερειακός Τύπος. Μια τέτοια τάση μπορεί να ερμηνευτεί στη βάση της ιδεολογικοπολιτικής ταυτότητας της εφημερίδας η οποία εκφράζει μεγαλύτερη εγγύτητα στον αναγνώστη και προσδίδει σε αυτήν έναν χαρακτήρα πιο λαϊκό.

Πέρα όμως από τη ρητή πραγμάτευση του γεγονότος, γεννιέται το ερώτημα: σε ποιο βαθμό οι γλωσσικές επιλογές, μέσω των οποίων αναπαρίσταται κάθε θεματική, αποτυπώνουν την ιδεολογική τοποθέτηση του ομιλούντος υποκειμένου, που εν προκειμένω ταυτίζεται με το συλλογικό υποκείμενο κάθε εφημερίδας;

6.3 Γλωσσολογική ανάλυση

Για να διερευνήσουμε ειδικότερα την εγγραφή του υποκειμένου στο λόγο του θα μελετήσουμε ορισμένους γλωσσικούς δείκτες που αναδεικνύουν με υπόρρητο τρόπο ιδεολογικά κατευθυνόμενες επιλογές. Πρέπει εκ των προτέρων να σημειώσουμε πως η επιλογή των συγκεκριμένων γλωσσικών δεικτών για τη διαπίστωση του βαθμού εμπλοκής του υποκειμένου επιβάλλεται εν μέρει και από την επιλογή της ανάλυσης του συγκεκριμένου δημοσιογραφικού είδους, που εν προκειμένω είναι οι τίτλοι του πρωτοσέλιδου, καθώς και από τις δημοσιογραφικές πρακτικές, οι οποίες διαμορφώνουν τη μορφή που πρέπει να έχουν αυτοί οι τίτλοι (αποφυγή ρημάτων, χρήση ουσιαστικών, ελλειπτικές προτάσεις) και, τέλος, από το σκοπό που εξυπηρετούν (να πληροφορήσουν, να κερδίσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να προκαλέσουν). Με γνώμονα τον τρόπο γραφής και επιλογής του τίτλου των άρθρων, επιλέξαμε να μελετήσουμε την εμπλοκή του υποκειμένου στην κατασκευή του γεγονότος μέσα από:

1. τη χρήση *αξιολογικών επιθέτων* που εξυπηρετούν με τρόπο υπόρρητο τη διατύπωση αξιολογικών κρίσεων. Σύμφωνα με την Kerbrat-Orecchioni (2006, σ. 94-112), «αξιολογικά» ονομάζονται τα επίθετα που χρησιμοποιούνται με τρόπο θετικό ή αρνητικό ανάλογα με την αξιολογική κρίση που ο ομιλητής θέλει να αποδώσει στο περιγραφόμενο αντικείμενο.
2. Την *ονοματοδοσία* του ίδιου του γεγονότος είτε μέσα από τη χρήση σημασιολογικά ισοδύναμων/υποκατάστατων ουσιαστικών είτε μέσα από τη χρήση αξιολογικών χαρακτηρισμών που

λειτουργούν ως παραθέσεις.[6] «Μια ονομασία ή ένας προσδιορισμός δεν είναι απλά μια προσπάθεια περιγραφής της πραγματικότητας, είναι συνάμα και κυρίως μια προσπάθεια επιβολής μιας συγκεκριμένης οπτικής για αυτήν την πραγματικότητα. Δεδομένου ότι η ίδια πραγματικότητα, το ίδιο πράγμα, το ίδιο γεγονός μπορούν να περιγραφούν με τη βοήθεια διαφορετικών όρων, θεωρούμε πως η επιλογή ενός όρου από το λεξικολογικό απόθεμα που διαθέτει ένας εκφωνητής ενέχει μια αξιολογική επιλογή από την πλευρά του εκφωνητή, ο οποίος προσπαθεί να γνωστοποιήσει τη δική του αντίληψη για την πραγματικότητα» (Papadopoulou, 2011, σ. 91).

Θεωρούμε, συνεπώς, πως αυτοί οι προσδιορισμοί συμπυκνώνουν τον δημόσιο διάλογο που εκτυλίσσεται εκείνη την περίοδο σχετικά με την προσφυγή ή όχι στο μηχανισμό στήριξης του ΔΝΤ. Έτσι, η επιλογή και η χρησιμοποίηση του ενός ή του άλλου προσδιορισμού σημαίνει ταυτόχρονα την παρουσίαση συγκεκριμένων σημασιολογικών ερμηνειών και την ιδεολογική τοποθέτηση των ομιλούντων υποκειμένων ως προς τις ερμηνείες αυτές.

6.4 Αποτελέσματα γλωσσολογικής ανάλυσης

6.4.1 Εθνικός Τύπος: το αναγκαίο κακό

Η χρήση ποικίλων *αξιολογικών επιθέτων*, αφενός, καθώς και ενός μεγάλου αριθμού διαφορετικών *ονοματοδοσιών,* αφετέρου, καταδεικνύουν το έντονο ενδιαφέρον με το οποίο οι δύο εθνικές εφημερίδες χαρακτηρίζουν την απόφαση για προσφυγή της χώρας στο μηχανισμό στήριξης της ΕΕ και του ΔΝΤ και τοποθετούνται ιδεολογικά απέναντι σε αυτή την απόφαση.

Αναφορικά με τα αξιολογικά επίθετα, η έμφαση δίνεται πρωτίστως στη «σκληρότητα» των επιπτώσεων που συνεπάγεται το γεγονός (*σκληρός, δύσκολος, οδυνηρός, βαρύς, μεγάλος*), όπως και στην

6. Σε μια γλωσσολογική ανάλυση δεν μπορούμε φυσικά να αποφύγουμε τις παγίδες της μεταγλώσσας. Ένα μηντιακό γεγονός αποκτά υπόσταση όταν ονοματοποιείται από τα μέσα. Ο τρόπος με τον οποίο ονοματίζεται είναι δηλωτικός των προθέσεων του ομιλητή και ιδεολογικά σημασιοδοτημένος. Από αυτήν την παγίδα, ωστόσο, δεν μπορεί να διαφύγει ούτε ο ίδιος ο ερευνητής, ο οποίος, μιλώντας για ένα γεγονός, καλείται να επιλέξει τον όρο που θα χρησιμοποιήσει για να το αποδώσει/περιγράψει, παίρνοντας ταυτόχρονα θέση που κάλλιστα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως ιδεολογική.

«αναγκαιότητά» του (*αναγκαστικός, αναγκαίος*). Η έννοια, εξάλλου, της αναγκαιότητας προσφυγής στο ΔΝΤ προβάλλεται και μέσα από τη χρήση των ονοματοδοσιών *θυσία* και *βαρύ τίμημα,* με τις οποίες προβάλλεται η αρνητική πλευρά της προσφυγής στο ΔΝΤ (αρνητική διαδικασία), ενώ ταυτόχρονα συνδηλώνεται το θετικό αποτέλεσμα του γεγονότος. Η ίδια λειτουργία επιτελείται και μέσα από το διπολικό συνδυασμό «οδυνηρή σωτηρία» (αρνητικά σημασιοδοτημένο επίθετο και θετικά σημασιοδοτημένο ουσιαστικό), όπου παρέχεται μια έμμεση δικαιολόγηση του γεγονότος της προσφυγής στο ΔΝΤ και δηλώνεται μια προσπάθεια πρόληψης των αντιδράσεων (είναι σκληρά τα μέτρα, αλλά αναγκαία). Παράλληλα, δίνεται έμφαση στη δραστικότητα των αλλαγών (πόσο διαφορετικά θα είναι τα πράγματα), χωρίς να αποδίδεται μια αξιολογική χροιά στις αλλαγές, οι οποίες και χαρακτηρίζονται κατά τρόπο ουδέτερο (*ανατροπές, νέα μέτρα*).

Γενικότερα, ως προς την ονοματοδοσία του γεγονότος, παρατηρείται μια ευθυγράμμιση της τακτικής των δύο εφημερίδων που προκύπτει μέσα από τις ουδέτερες έως και θετικές συνδηλώσεις που μπορεί να έχουν οι χρησιμοποιούμενοι όροι (*βοήθεια, διάσωση, αναγκαστική κηδεμονία, σχέδιο ΔΝΤ, εποχή ΔΝΤ, Ελλήνων Οδύσσεια,*

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Γλωσσολογική ανάλυση εθνικού Τύπου

Εφημερίδα/ Γλωσσικοί δείκτες	**Αξιολογικά επίθετα**	**Ονοματοδοσία**
Καθημερινή	*αναγκαστική* προσγείωση *αναγκαστική* κηδεμονία *σκληρή* πραγματικότητα *σκληρά* χρόνια *ριζικές* ανατροπές *νέα* μέτρα *δύσκολο* στοίχημα	βοήθεια διάσωση αναγκαστική κηδεμονία σχέδιο ΔΝΤ εποχή ΔΝΤ
Τα Νέα	*οδυνηρή* σωτηρία *βαρύ* τίμημα *μεγάλη* θυσία	Ελλήνων Οδύσσεια θυσία οδυνηρή σωτηρία το βαρύ τίμημα η μεγάλη θυσία

θυσία, οδυνηρή σωτηρία, το βαρύ τίμημα, η μεγάλη θυσία). Παρατηρείται μάλιστα και εδώ μια προσπάθεια συνδυασμού θετικά και αρνητικά σημασιοδοτημένων όρων, έτσι ώστε το γεγονός να παρουσιαστεί στο τέλος ως «αναγκαίο κακό».

6.4.2 Περιφερειακός Τύπος: Η βαρύτητα της τοπικότητας

Σε αντιδιαστολή με τον εθνικό Τύπο, η γλωσσολογική ανάλυση ανέδειξε την απουσία χρήσης ποικίλων αξιολογικών επιθέτων και διαφορετικών ονοματοδοσιών στους τίτλους του πρωτοσέλιδου. Έτσι, οι εφημερίδες του περιφερειακού Τύπου δεν χρησιμοποιούν μεγάλη ποικιλία ούτε *αξιολογικών επιθέτων* αλλά ούτε και διαφορετικών *ονοματοδοσιών* για να χαρακτηρίσουν το γεγονός, πράγμα που καταδεικνύει το μικρότερο ενδιαφέρον των δύο εφημερίδων τόσο ως προς τον καθορισμό του ίδιου του γεγονότος όσο και ως προς την ιδεολογική τους τοποθέτηση απέναντι σε αυτό.

Θα πρέπει ωστόσο, να παρατηρήσουμε πως στην περίπτωση του περιφερειακού Τύπου, η μακρο-θεματική των *επιπτώσεων/αντιδράσεων* χαρακτηρίζεται κατά βάση με *αξιολογικά επίθετα*, ενώ η μακρο-θεματική της *προσφυγής στο ΔΝΤ* με διαφορετικές *ονοματοδοσίες*. Έτσι, αναφορικά με τα *αξιολογικά επίθετα*, η μακροθεματική των *επιπτώσεων/αντιδράσεων* προβάλλεται μέσα από το σκληρό χαρακτήρα που την προσδιορίζει, κάτι που εξάλλου παρατηρήσαμε και στον εθνικό Τύπο, χωρίς, ωστόσο να δίνονται περαιτέρω διευκρινίσεις, αξιολογήσεις ή τοποθετήσεις.

Όσον αφορά τη μακροθεματική *της προσφυγής στο ΔΝΤ*, παρατηρούμε πως η *Ελευθερία* χρησιμοποιεί έναν λόγο πιο πολιτικοποιημένο (*κάλεσμα σε συστράτευση*), πράγμα που δηλώνει ευκρινώς μια ιδεολογικοπολιτική τοποθέτηση. Αντιθέτως, στα *Χανιώτικα Νέα*, χρησιμοποιείται ένας λόγος κατά βάση πληροφοριακός που επιζητεί να ενημερώσει το κοινό χωρίς την άμεση εμπλοκή του υποκειμένου. Η απουσία ποικίλων *αξιολογικών επιθέτων* που να χρησιμοποιούνται στη μακρο-θεματική των *επιπτώσεων/αντιδράσεων* σε συνδυασμό με την *ονοματοδοσία* που επιλέχθηκε να δοθεί στη μακρο-θεματική *της προσφυγής στο μηχανισμό* (*ο μηχανισμός στήριξης*), καταδεικνύουν την προσπάθεια της εφημερίδας να μείνει αμέτοχη ιδεολογικά από την αξιολόγηση του γεγονότος, χρησιμοποιώντας έναν λόγο πιο αποστασιοποιημένο, με χαρακτήρα κατά βάση πληροφοριακό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3
Γλωσσολογική ανάλυση περιφερειακού Τύπου

Εφημερίδα/ Γλωσσικοί δείκτες	**Αξιολογικά επίθετα**	**Ονοματοδοσία**
Ελευθερία	*σκληρά* μέτρα	Προσφυγή επιβίωσης κάλεσμα σε συστράτευση
Χανιώτικα Νέα	*νέα* μέτρα *νέα σκληρά* μέτρα *οδυνηρά* μέτρα	μηχανισμός στήριξης

7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναφορικά με τον εθνικό Τύπο, από τη μια μεριά, διαφαίνεται πως προβάλλει και τις δύο μακρο-θεματικές, παρατηρώντας ωστόσο έναν ίσο καταμερισμό της *Καθημερινής* απέναντι στις δύο μακρο-θεματικές κι ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον από την πλευρά *Των Νέων* προς τη μακρο-θεματική των *επιπτώσεων/αντιδράσεων*. Από την άλλη μεριά, η ανάλυση λόγου ανέδειξε πως τόσο *Τα Νέα* όσο και η *Καθημερινή* χρησιμοποιούν έναν λόγο που μαρτυρά μια ιδεολογική τοποθέτηση απέναντι στο γεγονός με έμφαση στη δήλωση της αναγκαιότητας της προσφυγής στο ΔΝΤ. Η προσφυγή στο ΔΝΤ χαρακτηρίζεται με ουδέτερους ή θετικούς όρους, ενώ οι επιπτώσεις της παρουσιάζονται με ένα λεξιλόγιο που εστιάζει, αφενός, στη σκληρότητα (αρνητική σημασία), αφετέρου, στην αναγκαιότητα (θετική). Έτσι, και οι δύο εφημερίδες προβάλλουν το γεγονός ως μια αναγκαία απόφαση που στόχο έχει τη σωτηρία της χώρας

Η στάση αυτή των συγκεκριμένων εφημερίδων τις καθιστά δρώντα υποκείμενα ως προς τον προσδιορισμό της ατζέντας και ως προς τη διαμόρφωση της δημόσιας δράσης για τον καθορισμό, τη συνειδητοποίηση και την επίλυση των δημόσιων προβλημάτων, αποδίδοντάς τους έναν πρωταγωνιστικό ρόλο στη δημόσια σκηνή ως συν-διαχειριστών των δημόσιων πολιτικών. Η αναδιάρθρωση των σχέσεων ιδιοκτησίας στη βιομηχανία των Μέσων, που χαρακτηρίστηκε από την υπαγωγή πολλών εφημερίδων σε ευρύτερες οικονομικές αυτοκρατορίες, από τις πελατειακές σχέσεις και τη δημιουργία ιδιωτικού μονοπωλίου στον οπτικοακουστικό χώρο, συνετέλεσε στον έλεγχο και στην επίδραση της πολιτικής ζωής της χώρας από τα ΜΜΕ. Διαφαίνεται, συνεπώς,

ότι ο εθνικός Τύπος κατέχει πρωτεύοντα ρόλο τόσο στον καθορισμό της δημόσιας πολιτικής ατζέντας, όσο και στην ιεραρχία της πολιτικής θεματολογίας της κεντρικής πολιτικής σκηνής.

Αναφορικά με τις τοπικές εφημερίδες, η θεματική ανάλυση ανέδειξε πως ο περιφερειακός Τύπος δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη μακρο-θεματική των *επιπτώσεων/αντιδράσεων* από ό,τι στη μακροθεματική *της προσφυγής στο ΔΝΤ*. Πιο συγκεκριμένα, διαμορφώνει έναν ιδιαίτερο λόγο, ο οποίος εμφανίζει τα εξής χαρακτηριστικά:

1. Τοπικότητα με διπλή διάσταση

α. Επιθυμεί να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα της τοπικής κοινωνίας στο πολιτικοοικονομικό πεδίο μέσα από τη δράση των τοπικών οργανώσεων (η περίπτωση της *Ελευθερία*ς, με έναν ταξικά ιδεολογικά κατευθυνόμενο λόγο: *«Κάλεσμα σε συστράτευση», 28/4/2010, «Λεηλασία των μεσαίων εισοδημάτων», 3/5/2010*).

β. Δείχνει ενδιαφέρον και ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των πολιτών της τοπικής κοινωνίας (η περίπτωση της εφημερίδας *Χανιώτικα Νέα*, με έναν κοινωνικά και συναισθηματικά φορτισμένο λόγο: «*Χανιώτες για το ΔΝΤ. Αβεβαιότητα-Φόβος», 28/4/2010*).

2. Δείχνει ενδιαφέρον για την κεντρική πολιτική σκηνή όσον αφορά την έκβαση και τις συνέπειες των αποφάσεών της τόσο για τη χώρα ευρύτερα, αλλά και για την περιφέρεια ειδικότερα.

Από την ανάλυση λόγου διαφαίνεται πως ο περιφερειακός Τύπος, ως συλλογικό υποκείμενο εκφοράς, αποφεύγει την άμεση εγγραφή του στο αντικείμενο της εκφοράς, αποφεύγοντας ταυτόχρονα την άμεση εμπλοκή και τοποθέτησή του απέναντι στο γεγονός. Μια τέτοια συμπεριφορά μπορεί να ερμηνευτεί με βάση τον ρόλο του τοπικού Τύπου, ο οποίος είναι περιφερειακός στη διαμόρφωση της κεντρικής πολιτικής σκηνής, άρα και κατ' επέκταση στην ιεραρχία της θεματολογίας της, με αποτέλεσμα τη μη εμπλοκή του σε ιδεολογικά ζητήματα που άπτονται της κεντρικής πολιτικής σκηνής. Ο βασικός του ρόλος είναι να ενημερώνει και να πληροφορεί την τοπική κοινωνία. Ο τοπικός Τύπος δεν υπάγεται σε ευρύτερες οικονομικές αυτοκρατορίες και κατά συνέπεια δεν πρωταγωνιστεί στη διαδικασία καθορισμού της θεματολογίας της κεντρικής πολιτικής ούτε στη διαμόρφωση της ατζέντας των Μέσων. Το ενδιαφέρον του στρέφεται περισσότερο προς τα τοπικά ζητήματα και αναδεικνύει τις επιπτώσεις που προκαλεί η οικονομική κρίση στην τοπική κοινωνία, όσο και τις συναφείς με την κρίση αντιδράσεις.

Δεδομένου ότι η έρευνα στην οποία βασίζεται το παρόν άρθρο αφορά τέσσερις μόνο εφημερίδες, τα συμπεράσματά της δεν μπο-

ρούν να γενικευθούν για το πολύμορφο και ταχύτατα μεταβαλλόμενο πεδίο των Μέσων. Ωστόσο, τα συμπεράσματα αυτά ενισχύουν την άποψη ότι το ιδιοκτησιακό καθεστώς επιδρά ουσιαστικά στην αξιολογική τοποθέτηση και την πληροφοριακή πραγμάτευση των γεγονότων. Από την άποψη αυτή, η αναδιάρθρωση των σχέσεων ιδιοκτησίας, η «άγρια απορρύθμιση» του οπτικοακουστικού χώρου και η δημιουργία συνθηκών ολιγοπωλιακού ελέγχου της ενημέρωσης είναι γεγονότα τα οποία επηρέασαν καθοριστικά τις πολιτικές εξελίξεις, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση των συνθηκών που οδήγησαν στη σημερινή οικονομική κρίση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Λέανδρος Ν., 2000, *Πολιτική Οικονομία των ΜΜΕ. Η αναδιάρθρωση της βιομηχανίας των Μέσων στην εποχή της πληροφοριακής επανάστασης,* Αθήνα, Καστανιώτης.

Μουζέλης Ν., Παγουλάτος Γ., 2003, «Κοινωνία πολιτών και ιδιότητα του πολίτη στην μεταπολεμική Ελλάδα», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τόμ. 22, τεύχ. 3, σ. 5-29.

Παναγιωτοπούλου Ρ., 2004, *Η τηλεόραση εκτός των τειχών*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Παπαθανασόπουλος Σ., 1993, *Απελευθερώνοντας την τηλεόραση*, Αθήνα, Καστανιώτης.

Πολίτης Π., 2001, *Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης: Το επικοινωνιακό πλαίσιο και η γλώσσα τους,* http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b_10/thema_pdf.pdf.

Τοντόροφ Τ., 1989, *Ποιητική*, Αθήνα, Γνώση.

Ψύλλα Μ., 2010, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο,* Αθήνα, Τυπωθήτω-Δαρδανός.

Ξενόγλωσση

Abastado C., 1980, *Messages des médias*, Paris, CEDIC.

Bardin L., 1989, *L'analyse de contenu*, Paris, PUF.

Coman M., 2003, *Pour une anthropologie des médias*, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble.

Foucault M., 1971, *L'ordre du discours*, Paris, Gallimard.

Ghiglione R. et al, 1980, *Manuel d'analyse de contenu*, Paris, A. Colin.

Hallin D. and Mancini P., 2004, *Comparing media systems. Three models of media and politics*, London, Cambridge University Press.

Kerbrat-Orecchioni C., 2006, *L'énonciation*, Paris, Armand Colin.

Lamizet B., 2006, *Sémiotique de l'événement*, Paris, Lavoisier.

Leandros N., 2010, «Media concentration and systemic failures in Greece», *International Journal of Communication*, vol. 4, pp. 886-905.

Maingueneau D., 1987, *Nouvelles tendances en analyse du discours*, Paris, Hachette.

Paille P., Mucchielli A., 2003, *L'analyse qualitative ne sciences humaines et sociales*, Paris, Armand Colin.

Papadopoulou D., 2011, *La Journée Internationale de la femme dans la presse écrite hellénique: médiatisation d'un événement*, Thèse de Doctorat, Paris Est-Créteil/Panteion Université.

Van Dijk T., 2009, «Critical discourse studies: A sociocognitive approach», http://www.discourses.org/download/articles/, pp. 62-85.

Van Dijk T., 2006, «Ideology and discourse analysis», *Journal of Political Ideologies,* pp. 115-140.